

**ПРОФЕСІЙНЕ САМОВДОСКОНАЛЕННЯ ЯК НЕВІД'ЄМНИЙ
КОМПОНЕНТ ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ
PROFESSIONAL SELF-IMPROVEMENT AS AN INTEGRAL
COMPONENT OF PROFESSIONALISM**

Пророк Н.В., доктор психологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України

В роботі представлено особливості наукового підходу до такого психологічного явища, як самовдосконалення. Воно розглядається як універсальна забезпечуюча діяльність, яка уможливорює здійснення всіх типів, видів, форм індивідуальної людської діяльності і характеризується цілеспрямованим самозмінюванням власної особистості (наприклад, з метою розширення вже наявних компетенцій, навичок та умінь чи набуття нових компетенцій).

Ключові слова: самовдосконалення, саморозвиток, професійна діяльність, професіоналізм, суб'єкт діяльності.

At the proceedings showed the specifics of the scientific approach to the psychological phenomenon "self-improvement". It is being considered as the universal providing activities, what doing possible realization of all types, kinds, forms of individual human activity and characterized by a purposeful self-transformation of one's own personality (for example, to expand competencies what has been formed, skills and abilities or acquisition of new competencies).

Key words: self-improvement, self-development, professional activity, professionalism, subject of activity.

Хоча існує багато наукових праць, в яких розглядаються проблеми саморозвитку, самовдосконалення, самотворення, сучасне інформаційне суспільство вносить настільки значні зміни в ці процеси, що потреба подальшого їх дослідження не втрачає своєї актуальності. Це стосується і

такого аспекту, як зв'язок самовдосконалення із професіоналізмом фахівців соціономічних професій. Як показує теоретичний аналіз психологічної літератури, на ефективність професійної діяльності психолога-практика впливає три основні чинники: 1) якість професійної підготовки (сукупність методів та методик, якими володіє фахівець; вміння застосовувати на практиці здобуті знання тощо); 2) зміст, умови та характер самої професійної діяльності (які визначають можливості для реалізації накопичених знань, вмінь та навичок); 3) індивідуально-психологічні особливості людини (схильності та здатності до професійної діяльності, характер професійної мотивації, сформованість професійно-важливих рис особистості та характеру) (Н.В. Бачманова, В.О. Бодров, Е.М. Іванова, В.Г. Панок, О.П. Саннікова, Ю.М. Швалб, О.Г. Шмельов, та ін.). Розглядаючи третій чинник, науковці надають великого значення такій детермінанті професіоналізму, як саморозвиток (самовдосконалення, самотворення, самозмінення).

Здатність свідомо змінюватися розглядається, перш за все, як готовність до здійснення життєвого вибору, яка передбачає незагальмоване, не спотворене психологічними захистами, бажання зовнішніх і внутрішніх змін, прагненням постійного руху вперед (О.Г. Асмолов, Д.О. Леонт'єв, С.Д. Максименко, В.О. Роменець, Т.М. Титаренко). Найчастіше саморозвиток розглядається: як одна із форм розвитку, поряд із такими його формами, як визрівання, зростання, формування; як суттєва, визначальна функція особистості; як процес напрацювання певних якостей і навичок. Серед джерел саморозвитку і його механізмів виокремлюють такі взаємопов'язані між собою основи: внутрішні протиріччя, зокрема, між Я-реальним і Я-ідеальним; між здібностями, можливостями індивіда і вимогами середовища; між «можу» і «хочу» тощо (Б.Г. Анан'єв, М.Й. Боришевський, В.Ф. Сафін); нужду як енергетично-інформаційну сутнісну якість (С.Д.Максименко); притаманні людині природжені прагнення до розвитку своїх здібностей, які зародилися й «відшліфовувалися» в еволюційному процесі постійного пристосування до навколишнього середовища (А. Адлер, А. Маслоу, К.

Роджерс та ін.); самодетермінацію, потребу в досягненнях (А. Бандура, Т.О. Гордєєва, Е. Десі, Р. Райен).

Важливим аспектом саморозвитку (як процесу безперервного і багатогранного, який продовжується все життя особистості) – вважають самовдосконалення. Адже процес саморозвитку є неможливим без періодичних «зрізів», тобто без фіксації особистістю рівня власних досягнень та надбань, які допомагають орієнтуватися в динаміці свого розвитку і стимулюють подальші спроби вдосконалювати себе (Л.П. Караваєва, О.Л. Кононко, Р. Кочюнас). Тому самовдосконалення ми розглядаємо як проміжні результати (окремі «кроки») процесу саморозвитку особистості. Якщо саморозвиток – це процес, у ході якого відбувається акумулювання енергій, навичок, вмінь, здібностей особистості, то в діяльності самовдосконалення накопичене попередньо спрямовується (виявляється) в певному практичному напрямку (через прийняття усвідомленої цілі і дій по її реалізації).

Як реальне психічне явище, самовдосконалення досліджується в різних парадигмах психології. В найзагальнішому сенсі його розглядають як вдосконалення особистістю стосунків із собою та зі світом (Л.І. Анциферова, Р. Кочюнас, А. Ленгле). В науковій психології існує багато різних визначень поняття «самовдосконалення», що відображує його широку феноменологію, а відтак і наявність різних його видів. Теоретичний аналіз виявив такі основні значення самовдосконалення: складова процесу розвитку особистості чи форма саморозвитку (поряд з такими його формами, як самоствердження, актуалізація тощо); іманентно притаманна людині тенденція до саморозвитку; діяльність, процес; поглиблення чи набуття нових знань, окремих вмінь, навичок, звичок, відточування певних технік; як вольовий процес. Із проведеного аналізу витікає необхідність в обґрунтованій онтологічній характеристиці самовдосконалення, яка б передбачала рух від феноменології і поверхово схоплених закономірностей до загальної пояснювальної концепції.

Ґрунтуючись на розробках сучасних психологів (Е.Е. Вахромов, Г.В.

Іванченко, І.А.Ідінов, Д.О. Леонтьєв, В.О. Лозовий), ми також вважаємо, що самовдосконалення – це універсальна забезпечуюча діяльність, яка уможлиблює здійснення всіх типів, видів, форм індивідуальної людської діяльності і характеризується цілеспрямованим самозмінюванням власної особистості (наприклад, з метою розширення вже наявних компетенцій, навичок та умінь чи набуття нових компетенцій). Це самозмінювання відбувається, зокрема, через «вбудовану» в професійну діяльність освітньо-професійну задачу. Реалізація цілей самовдосконалення шляхом здійснення таких освітніх намірів передбачає включення суб'єкта в контекст неперервної освіти і здійснюється ним шляхом опосередкування різноманітних форм освітньої діяльності (формальних, неформальних, інформальних).

Внутрішнім джерелом активності, спрямованої на самовдосконалення, є прагнення зробити себе кращим, потреба у розвитку та саморозвитку (В.Г. Асеєв, Е.Ф. Зеєр, М.Ф. Макарець, К. Роджерс). Самовдосконалення пов'язане з тією реальною діяльністю суб'єкта (предметною, освітньою, соціальною, духовною), якою він займається. Зокрема, діяльність самовдосконалення, яка здійснюється у межах професійної діяльності, стимулює її розвиток. Адже у фахівця виникає мета – не просто виконати професійне завдання, а зробити це якнайкраще.